

האזינו – שירת המנוחה
הרב מואיז נבון

דברים פרק לב (א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי: (ב) יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב: (ג) כי שם יקוק אקרא הבו גדל לאלהינו: (ד) הצור תמים פעלו כי כל דרךיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: (ה) שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: (ו) ה' ליקוק תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביד קנף הוא עשף ויכנף: (ז) זכר ימות עולם בניו שנות דר ודר שאל אביד ויגדף זקניד ויאמרו לך: (ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: (ט) כי חלק יקוק עמו יעקב חבל נחלתו: (י) ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמון יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו: (יא) כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו: (יב) יקוק ביד ינחנו ואין עמו אל נכר: (יג) ירפכהו על <במותי> במתי ארץ ויאכל תנובת שדי וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור: (יד) חמאת בקר וחלב צאן עם חלב פרים ואילים בני בשן ועתודים עם חלב פליות חטה ודם ענב תשתה חמר: (טו) וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית כשית וישטש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו: (טז) יקנאהו בזרים בתועבת יכעיסהו: (יז) יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבתיכם: (יח) צור ילדף תשי ותשכח אל מחלף: (יט) וירא יקוק וינאץ מפעס בניו ובנתיו: (כ) ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם: (כא) הם קנאוני בלא אל פעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם: (כב) כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים: (כג) אספה עלימו רעות חצי אכלה בם: (כד) מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי וישן בהמת אשלח בם עם חמת זחלי עפר: (כה) מחוץ תשכל הרב ומחדרי אימה גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה: (כו) אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: (כז) לולי פעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה ולא יקוק פעל כל זאת: (כח) כי גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה: (כט) לו חכמו ישפילו זאת בינו לאחרייתם: (ל) איכה ירדף אחד אלף וישנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם ויקוק הסגירם: (לא) כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים: (לב) כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשכלת מררת למו: (לג) חמת תנינם ינינם וראש פתנינם אכזר: (לד) הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרתי: (לה) לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו: (לו) כי ידיו יקוק עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב: (לז) ואמר אי אלהימו צור חסיו בו: (לח) אשר חלב זבחימו יאכלו ישותו יין נסיכם וקומו ויעזרכם והי עליכם סתרה: (לט) ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: (מ) כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם: (מא) אם שנותי ברך חרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב: (מג) הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו: פ

דברים פרק לא (יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל שימיה בפייהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל:

אברנאל דברים פרק לא

השירה הזאת תהיה שגורה בפי כל אדם. ... צוה אלהים שיכתבו מהשירה הזאת טופסים רבים לתת אותה לכל אדם כדי שכל איש ואשה ידענה וישגרנה בפיו ויזמר' תודה. ... ונתן הסבה בשירה הזאת באמרו למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל. רוצה לומר שימצא בפי בני ישראל ולא יצטרכו לבקש ספר התורה אבל בפייהם תמצא השירה הזאת והיא תהיה לעד בבני ישראל למה שיקרום באחרית הימים.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז: יג

יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ושתבח שירת הים ואחר כך מברכין על שמע, ויש מקומות שקורין שירת האזינו, ויש יחידים שקורין שתי השירות הכל לפי המנהג.

רמב"ן דברים פרק לב פסוק מ

וכך הזכירו בספרי (האזינו מג), גדולה שירה זו שיש בה עכשו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא. ולזה רמז הכתוב שאמר (פסוק מד) ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הזכיר "כל" להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו, **ואם היא קטנה בדבור, כי ביאר להם עניניה הרבים:**

תמיר גרנות, פרשת האזינו

הרמב"ן בפירושו לשירה טוען שהשירה כוללת בתמצית את כל תולדות ישראל. אמנם, מבט פשוט על השירה ועל הסיכום התמציתי שערכנו לה מוכיח שדווקא היסודות העיקריים של ההיסטוריוסופיה שלנו חסרים משירת האזינו. היסטוריה ישראלית ללא ברית, ללא בחירה בין טוב ורע, ללא גלות וללא תשובה - נראית זרה ומזרחה.

~ ימצאהו במדבר? ~

(י) ימצאהו בארץ מדבר ובתהו לל ישמן

אבן עזרא פרק לב פסוק י - כי היו כאיש תועה במדבר לא עבר בו איש
רשב"ם פרק לב פסוק י - ימצאהו - כמו ומצא להם. הקדוש ברוך הוא נמצא להם,
הקדוש ברוך הוא היה סיפוק שלהם:

~ חטאתם ע"ז? ~

(טו) וישמן ישרון ויבטע שמנת עבית כשית **ויטש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו**: (טז) וקנאהו בָּזְרִים
בתועבת וקעיסהו: (יז) וזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ודעים חדשים מקרב באו לא שיערום
אבותיהם: (יח) **צור ילדך תשי ותשפח אל מחלדך**: (יט) וירא יקוק וינאץ מפעס בניו ובנתיו: (כ)
וילאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם: (כא) הם
קנאוני בלא אל פכסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם:

~ עונשם ~

(כ) וילאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם

רש"י הירש דברים פרק לב פסוק יז

יש רק ידיעה אחת המקנה חירות לאדם; הרי זו הידיעה הוודאית על האל היחיד ועל
קירבתו הישירה לאדם הנכנע לו. רק ידיעה זו זוקפת את קומתו של האדם ומרוממת
אותו על שאר כל הכוחות שבין שמים וארץ; רק היא משחררת אותו מכל מורא ומכל רעד
משפיל המערער את המוסר; רק היא מסירה מלבו את אימת הכוחות האמיתיים או
המדומים העוינים את שגשוג האדם. אחרי שעזב האדם את עבודת האל היחיד, כבר אבד
ממנו משען ומשענה; הוא מדמה בלבו שהוא חופשי מכל עול, והנה הוא חרד ופחד מכל
כוחות הטבע והגורל שהם חזקים באמת מן האדם הסומך רק על עצמו, כשם שהוא מפחד
מכל ילידי ההבל של המתיימרים לדעת את פשר סודות הטבע והעולם.

~ עונשם ללא גלות ~

דברים פרק ל (א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת
אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך יקוק אלהיך שמה: (ב) ושבת עד יקוק אלהיך ושמעת בקלו ככל
אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך: (ג) ושב יקוק אלהיך את שבותך ורחמך
ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יקוק אלהיך שמה:

מלבי"ם דברים פרק ל פסוק א

והיה כי יבואו עליך וגוי הברכה והקללה אשר נתתי לפניך. ירמו שהקללה ג"כ מתנה כמו
הברכה, להביאך לתכלית הנרצה: והשבות אל לבבך.

רמב"ן דברים פרק לב פסוק מ

... והנה **אין בשירה הזאת תנאי בתשובה** ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא
יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו
הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. **אם כן, השירה הזאת הבטחה מבוארת**
בגאולה העתידה על כרחן של מינין...

רב סמט - כל הקשרים הללו שהצבענו עליהם בסעיף זה בין השירה לבין מקומות שונים בספרי
הנביאים מעידים כי שירת האזינו היא שירת התוכחה והעדות לישראל היושבים על אדמתם.

~ גורל ובחירה חופשית ~

משנה מסכת אבות פרק ג משנה טו - הכל צפוי והרשות נתונה...

רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק ג משנה טו

זה המאמר כולל עניינים גדולים מאד, ולא יהיו דברים כמו אלו אלא לרבי עקיבה. וזה
פירושם בקיצור, ובתנאי שהבנת מה שקדם בפרקים הקודמים. אמר: **כל מה שבעולם**
ידוע אצלו יתעלה והוא משיגו, והוא אומר: הכל צפוי. אחר כך אמר: ולא תחשוב
שבהיותו יתעלה יודע הפעולות, יתחייב ההכרח, ושיהיה האדם כפוי על פעולה מן
הפעולות. אין הדבר כן, אלא כל אדם בוחר במה שיעשהו, והוא אומר: והרשות נתונה,
רצונו לומר: רשות כל אדם נתונה לו, כמו שבארנו בפרק השמיני.

תפארת ישראל - יכין מסכת אבות פרק ג משנה טו

(ט) הכל צפוי והרשות נתונה. ר"ל הקדוש ברוך הוא יודע הכל מה שיעשה בעולם, ואפי"ה
הרשות והבחירה נתונה לכל א' להיות צדיק או רשע, שלא תאמר כיון שהקב"ה ידע
אתמול שיעשה האדם היום מצוה פלונית או עבירה פלונית, א"כ מוכרח האדם לעשותה

וכיון שכן אינו ראוי לשכר או לעונש, דליתא, דזה היה שפיר אם היתה ידיעת הקדוש ברוך הוא כידיעת בשר ודם שנופלת תחת הזמן עבר-הוה-עתיד, אבל הרי הקדוש ברוך הוא ברא הזמן, ונמצא אינו נופל תחתיה לומר בו עבר ועתיד, דכל ידיעתו הוא בהווה, וכיון שכן, אין ידיעתו מכריח את האדם במעשהו, ולפיכך מה שלא נבין איך אפשר שיהיה ידיעה ובחירה יחד, זהו משום שלא נוכל להשיג איך יהיה אפשר ידיעה שאינה נופלת תחת הזמן, דהרי כך היא ידיעת הבורא ב"ה, שוודאי אינה נופלת תחת הזמן, מדהוא היה קודם התהוות הזמן, וזהו שאמר התנא, הכל צפוי, ולא אמר הכל ידוע, דבכל ידיעה שייך עבר ועתיד, אבל מלת צפוי, היינו שרואה הדבר כהוה לפניו [וזהו כוונת הרמב"ם פ"ו מתשובה בקרא כי לא מחשבותי [שאינם נופלים תחת הזמן] מחשבותיכם [ששייך בהם עבר ועתיד], ונסתלק בזה קו' הראב"ד]:

רמב"ם הלכות תשובה פרק ו:ה

ומהו זה שאמר דוד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך ידרך ענוים וגו', זה ששלח נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה, ועוד שנתן בהם כח ללמוד ולהבין, שמדה זו בכל אדם שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק מתאוה להן ורודף אותם, והוא מה שאמר רז"ל בא לטהר מסייעין אותו כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר, והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם הרי גזר על המצריים לעשות רע, וכתוב וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ, הרי גזר על ישראל לעבוד כו"ם ולמה נפרע מהו, לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהיה הוא הזונה אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבוד כו"ם אילו לא רצה לעבוד לא היה עובד, ולא הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם, הא למה זה דומה לאומר העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעים, לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר עליו שיהיה רשע מפני שהודיע למשה שיהיו רשעים בישראל, כענין שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן המצריים והמריעים לישראל אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו, שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם, וכבר אמרנו שאין כח באדם לידיעה היאך ידע הקדוש ברוך הוא

דברים העתידין להיות. +/השגת הראב"ד/ והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם וכו'. אי"א אלה הם אריכות דברים שאינן מתובלים וחי ראשי כמעט אני אומר שהם דברי נערו, יאמר הבורא לזונים למה זנית ואני לא הזכרתיך בשם כדי שתאמר שעליך גזרתי יאמרו לו הזונים ועל מי חלה גזרתך על אותן שלא זנו הנה לא נתקיימה גזרתך, אבל וקם העם הזה וזנה כבר אמרנו שאין בענין הזה ידיעת הבורא גזירה וכ"ש בכאן שאף משה אמר כי השחת תשחיתוהן הן בעודני חי עמכם ואף כי אחרי מותי וכ"ש הבורא שהיה יכול לומר כן בלא גזירה, וענין המצרים אינה שאלה משני פנים, האחד כי הדבר ידוע שאין הבורא נפרע מאדם רע אלא ברע ממנו ואחר שיפרע מזה יחזור ויפרע מן הרע ממנו ברשעו וכן הוא אומר הרי אשור שבט אפי כהתימך שודד תושד פי מפני רשעך וגודל לבך והתפארך עלי, והמצרים ג"כ רשעים היו וראויים למכות ההם ואילו שמעו למשה בתחלה ושלחו את ישראל לא היו לוקים ולא טבעו בים אבל זדונו של פרעה ובזותו את הבורא יתברך לפני שלוחו הוא גרם לו, והשני כי הבורא אמר וענו אותם והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם כענין שנאמר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה לפיכך נתחייבו. +

~ מוזת המשיח ~

ר' צדוק הכהן מלובלין - קונטרס ספר הזכרונות מצוה שלישית

והמצוה שזכר אם עיקר כוונתה על האמונה בביאת משיח וגאולה העתידה שעשאו רמב"ם מעיקרי התורה אבל לא מנה בו מצוה מיוחדת, ... ואם יהיה אמונה זו מצוה מיוחדת, נראה לי שיש למנותה מלשון הכתוב סוף פרשת האזינו אחר השירה א': שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום וגו' (דברים ל"ב, מ"ו). **וזה מצות עשה לשום לב לעדות השירה, ושימת לב זה הוא מה שהעיד לנו השם יתברך מכל עניני הגליות והצרות העוברות עלינו, ושסוף הכל דם עבדיו יקום ונקם ישוב לצריו, והוא בביאת המשיח. וזה מצוה מבוארת על אמונה זו:**

ומיהו יראה שאין עיקרה על דבר זה לבד, רק על כל עניני השירה כולה, וזה טעם לשון שימת לב שיתבונן איך כל הכתוב בשירה מתקיים והולך, והוא ההתבוננות גם כן בעניני הצרות והגליות איך דבר ה' יקום, **ובזה יתחזק באמונתו ועשיית מצוותיו:** ... וכפי הנראה היה ראוי למנות זה מצוה מיוחדת על לימוד שירה זו לכל אחד מישראל, אלא לפי שלא נקבע לו זמן אפשר שיהיה די בפעם אחד כל ימי חייו, ועל כל פנים די בקריאת הפרשה פעם אחת בשנה כתיקון חכמים. אבל על כל פנים יהיה קריאת פרשה זו מצוה עשה דאורייתא: והנה בה מבואר שיהיה לעד בעת הצרות, שכבר ידע השם יתברך הכל קודם ושהכל בהשגחתו, ויתחזק בזה באמונת השם יתברך. והמצוה דשם הוא על הלימוד בפה ולשום בפה, וחזר וציוה על השימה בלב וההתבוננות בענין השירה איך כל עניניה נתקיימו הכל. אבל מכל מקום בכלל המצוה גם כן **האמונה בקיום כולה, ויהיה המצוה על דרך שימת לב וההבנה מתוך מה שכבר נתקיים ממנה שכך עתידה להתקיים כולה.** והוא על הדרך שביאר בעל הפסיקתא להאמין בזה על דרך ההשכל וההבנה:

דברים פרק לב

(מו) ויאמר אלהים שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצונו את בניכם לשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת: (מו) כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא תייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עברים את הידן שמה לרשתה: פ